8. Каргалов В. В. На степной границе (Оборона «Крымской Украины» Русского государства в первой половине XVI столетия). – М. : Наука, 1974. – 183 с.
9. Загоровский В. П. История вхождения Центрального Черноземья в состав Российского государства в XVI в. – Воронеж : Изд-во ВГУ. – 1991. – 272 с.
10. Вишневский В. А. Феодализм в Крымском ханстве. – М. : Издание научно-исследовательской ассоциации по изучению национальных и колониальных проблем, 1930. – 27 с.
11. Панашенко В. В. Кримське ханство у XV-XVШ ст. // Український історичний журнал. – 1989. – № 1. – С. 54–64.
12. Челеби Э. Книга путешествий Э. Челеби. Походы с татарами и путешествия по Крыму (1641-1667 гг.). – Симферополь : Таврия, 1996. – 240 с.
13. Никольский П. А. Крым от Крымского ханства до наших дней. – Симферополь : Крымгосиздат, 1929. – 40 с.
14. Абдуллаев И. Возрождаемый архив, цели и перспективы // Голос Крыма. – 2001. – № 6. – С. 5.
15. Пейссонель. Записка о состоянии гражданском, политическом и военном Малой Татарии, посланная в 1755 году министрам короля. – Симферополь, 1925. – 73 с.
16. Секиринский С. А. Аграрные отношения в Крыму в период позднего феодализма (XVI-пер. пол. XIX вв.). – Симферополь : СГУ, 1984. –131 с.
17. Григорьев В. Монеты Джучидов, Генуезцев и Гиреев, битые на Таврическом полуострове, принадлежащие обществу // ЗООИД. – 1844. – Т. 1. – С. 301–314.

УДК 349.6

ФОРМУВАННЯ У XX СТОЛІТТІ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ХІМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У КОНТЕКСТІ ХІМІЧНОГО РОЗЗБРОЄННЯ

FORMATION IN THE TWENTIETH CENTURY POLICY OF CHEMICAL SAFETY IN THE CONTEXT OF CHEMICAL DISARMAMENT

Бабенко О.С.,
здобувач кафедри історії держави і права
Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Розглянуто передумови та основні напрямки формування нормативної бази, спрямованої на обмеження виробництва та розповсюдження хімічної зброї. Проаналізовано ключові міжнародні угоди про хімічне роззброєння, а також їх практичні результати.

Ключові слова: хімічна зброя, Женевський протокол 1925 р., Конвенція про хімічну зброю, Організації щодо заборони хімічної зброї.

Рассмотрены предпосылки и основные направления формирования нормативной базы, направленной на ограничение производства и распространение химического оружие. Проанализированы ключевые международные соглашения о химическом разоружении, а также их практические результаты.

Ключевые слова: химическое оружие, Женевский протокол 1925 г., Конвенция о химическом оружии, Организации по запрещению химического оружия.

Considered prerequisites and basic directions of the regulatory framework to limit the production and spread of chemical weapons. Analyzed key international agreements on chemical disarmament, and their practice rezaults.

Key words: chemical weapons, the Geneva Protocol of 1925, the Chemical Weapons Convention, the Organization for the Prohibition of Chemical Weapons.

Хімічні речовини, які заподіюють шкоду навколишньому середовищу, на сьогоднішній день складають одну з найсерйозніших проблем екології. Такі хімікати можуть з'являтися у вигляді різних препаратів, продуктів виробництва, відходів, добавок, викидів, стоків або відкладень.

Питання забезпечення хімічної безпеки та поводження з хімічними речовинами регулюється широким переліком міжнародних угод і національних законодавчих актів, зокрема, у сфері забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, законодавством про об'єкти підвищеної небезпеки, охорони праці, охорони навколишнього середовища та ін.

Одним з найбільш гострих питань забезпечення хімічної безпеки, стала проблема виробництва і розповсюдження хімічної зброї у XX столітті.

Незважаючи на те, що хімікати використовувалися як засоби ведення війни протягом тисячоліть, наприклад, отруєні стріли, кипляча смола, миш'ячний дим і шкідливі випари тощо, сучасні хімічні засоби ведення війни вперше з'явилися на полях битв Першої світової війни.

У ході Першої світової війни хлор і фосген в газоподібному стані викидалися з ємностей на полі бою і розносилися вітром. Ці хімікати вироблялися у великих кількостях на початку століття і використовувалися в якості зброї протягом тривалого періоду окопної війни. Перше великомасштабне застосування хлору мало місце 22.04.1915 року в районі Іпра в Бельгії. У ході війни 90 000 чоловік загинули і майже мільйон постраждали в результаті застосування декількох різних видів хімічної зброї, включаючи іприт. Ті, хто став жертвою хімічного ураження, страждали від його наслідків протягом всього життя; таким чином, ціле покоління постраждало в результаті подій в районі Іпра в ході Першої світової війни. До кінця Першої світової війни було використано 124 000 тонн отруйних речовин. Протягом першої половини XX століття засоби доставки отруйних речовин удосконалювалися, що підвищувало його і без того високий забійний та вражаючий потенціал [1].

У роки Першої та Другої світових воєн хімічну зброю мало застосування в широких масштабах майже на всіх напрямках військових дій, що призвело до появи старої і залишеної хімічної зброї, яка, як і раніше, представляє собою проблему для багатьох країн.

Сьогодні в розпорядженні міжнародного співтовариства є цілий комплекс міжнародно-правових норм, способів і методів для успішного вирішення проблеми роззброєння та скорочення озброєнь як у повному обсязі, так і в частині хімічної зброї. Статут ООН визначає порядок та шляхи вирішення цього завдання. Питання роззброєння є предметом компетенції двох спеціалізованих органів Генасамблеї ООН – Комітету з роззброєння і міжнародної безпеки та Комісії ООН з роззброєння.

Женевський протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних або інших подібних газів і бактеріологічних засобів – став першим і основним міжнародним документом, що юридично забороняє застосування хімічної, біологічної та токсичної зброї.

Документ підписаний 17 червня 1925 року представниками 37 держав. Його дія не має часових обмежень. Документом передбачено вступ Женевського протоколу в силу для кожної держави, що його підписала, з дня передачі на зберігання ратифікаційної грамоти уряду Франції. На сьогодні членами протоколу є 134 держави.

СРСР приєднався до Протоколу 2 грудня 1927 і 5 квітня 1928 здав на зберігання ратифікаційну грамоту державі-депозитарію – Франції, зробивши при його підписанні два застереження [2, с. 76].

Женевський протокол 1925 року, встановили юридичну перепону застосування хімічної і бактеріологічної зброї, але не заборонив їх розробку, виробництво та накопичення. Вирішенню цієї проблеми служать Конвенція про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї та про їх знищення (1972), а також Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення (1993) [3].

Слід зазначити, що Женевський протокол 1925 року мав кілька передуючих йому документів, хоча вони і не мали подібного значення в міжнародній практиці. Так, Страсбурзька угода (1675) була першою міжнародною угодою, що обмежує застосування хімічної зброї – отруйних куль. Брюссельська конвенція про право і звичаї війни (1874 р.) заборонила застосування отрути або отруйної зброї, а також застосування озброєнь, артилерійських снарядів або матеріалів для заподіяння невиправданих страждань. Мирні конференції в Гаазі (1899 р., 1907 р.) призвели до заборони застосування отруйної зброї, «задушливих або шкідливих газів».

Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення (відома також як Конвенція про хімічну зброю, або КХЗ) була відкрита для підписання на церемонії в Парижі 13.01.1993 р.; протягом перших двох днів 130 держав підписали Конвенцію. Чотири роки по тому, у квітні 1997 року, Конвенція набула чинності для 87 держав-учасниць, –ратифікація Конвенції як мінімум 65 державами, досягнута в листопаді 1996 року, була попередньою умовою для початку відліку 180-денного терміну, що передував вступу в силу Конвенції.

Конвенція стала наслідком переговорів в рамках Конференції з роззброєння у Женеві, що тривали майже 20 років. Метою учасників цих переговорів був міжнародний договір, що забороняє хімічну зброю і покликаний забезпечити його ліквідацію у всьому світі. Ця мета була дійсно досягнута [4].

Конвенція є унікальним документом, оскільки це перший багатосторонній договір, що забороняє цілий клас зброї масового знищення та передбачає міжнародну перевірку знищення цієї зброї. Крім того, це перший договір у галузі роззброєння, розроблений цілком на багатосторонній основі, що забезпечує більш високий рівень транспарентності і застосування цього договору в рівній мірі до всіх держав-учасниць. Крім того, Конвенція була розроблена за активної участі представників світової хімічної промисловості, що забезпечує постійну співпрацю промисловості з режимом перевірки промисловості, передбаченим у КХЗ.

Крім того, що прямою метою конвенції є заборона хімічної зброї, вона, по суті, є одним з перших міжнародних документів з врегулювання поводження з токсичними хімікатами. Всі хімічні речовини більшою чи меншою мірою токсичні. Рівень небезпеки для людини і живої природи в цілому визначається гранично допустимими дозами та часом впливу, при яких проявляються негативні ефекти. Саме такий підхід до оцінки токсичності диктує необхідність укласти систему правил безпечного поводження з хімікатами і дотримуватися її. Вимоги нових жорстких принципів регулювання виробництва звичайних хімікатів широкого списку, нещодавно прийнятих ЄС та низкою інших країн, також побудовані на таких принципах: безпека для живого домінує над економічною ефективністю, а контроль встановлюється з моменту організації виробництва хімікатів і ліквідації відходів [5; 4].

У цілому, слід зазначити, що міжнародному співтовариству вдалося підготувати угоду, що забезпечує перевірку знищення хімічної зброї в усьому світі, а також нерозповсюдження такої зброї та токсичних хімікатів, що використовуються при його виробництві. Конвенція також заохочує міжнародне співробітництво між державами-учасницями в галузі використання хімії в мирних цілях і передбачає допомогу і захист для держав-учасниць, що піддаються загрозі застосування хімічної зброї або нападу з її застосуванням.

Конвенція передбачила створення установи – Організації по забороні хімічної зброї (ОЗХЗ) зі штаб-квартирою в Гаазі.

Після набуття чинності Конвенцією ОЗХЗ негайно приступила до роботи з її реалізації. Передбачається, що Конвенція і орган її реалізації будуть адаптуватися не тільки до змін у міжнародних умовах і мінливих потреб держав-учасників, а й реагувати на швидкі темпи науково-технічного прогресу.

Україна прагне активно сприяти міжнародним зусиллям з виконання конвенції. На нашій території не було хімічної зброї, і ми не стояли перед проблемою її масштабного знищення. Але в Україні вже відбулися кілька спільних навчань і міжнародних тренінгів, семінарів та курсів перепідготовки персоналу, відповідального за хімічний захист у ряді країн Європи. Такі заходи дозволяють відпрацювати взаємодію і сучасні методи виявлення, захисту і дегазації небезпечних хімічних об'єктів [6, с. 245].

Згідно з Конвенцією, держави зобов'язані ліквідувати свої запаси хімічної зброї категорії 1 не пізніше квітня 2007 р. У зв'язку з відставанням Росії від розробленого Конвенцією графіка знищення хімічної зброї Уряд Російської Федерації затвердив уточнену Федеральну цільову програму знищення запасів хімічної зброї в Росії і графік знищення: 20% – 29 квітня 2007 року; 45% – 29 квітня 2009 року; 100% – 29 квітня 2012 року. ОЗХЗ погодилася з цим графіком.

Росія станом на 25 листопада 2012 року знищила 28 тис. т отруйних речовин, або 70 відсотків оголошених нею запасів хімічної зброї. Про це заявив заступник міністра промисловості і торгівлі РФ Георгій Каламанов на 17-й конференції країн-учасниць Організації з заборони хімічної зброї, що проходить у Гаазі [7].

Конвенція передбачає перегляд державами-учасниками процесу її реалізації, який повинен проводитися кожні п'ять років. Такі конференції з розгляду дії Конвенції служать форумами для аналізу та оцінки ходу здійснення КХЗ і виявлення областей, в яких необхідні зміни. Особлива увага приділяється режиму перевірки і мінливих умов його здійснення, а також науково-технічному прогресу в галузі хімії, хімічного виробництва та біотехнології. Перша конференція з розгляду дії Конвенції відбулася 28 квітня – 9 травня 2003 [1].

Також однією з основних завдань Конвенції є розвиток міжнародного співробітництва у справі здійснення її та сприяння мирному використанню хімії. Після набуття чинності Конвенцією ОЗХЗ почала здійснення широкого кола програм, націлених на надання допомоги державам-учасницям у зміцненні їх технічного та наукового потенціалу в галузі мирного використання хімії. Допомога надається фінансованим державою лабораторіям з метою розширення їх технічних можливостей. ОЗХЗ надає під-

тримку дослідницьким проектам у відповідних областях хімії або бере участь у їх фінансуванні. Крім того, в ОЗХЗ також є інформаційна служба для компаній, окремих осіб і посадових осіб. Ця служба безкоштовно надає інформацію про матеріали, які можуть використовуватися замість токсичних хімікатів, про техніку безпеки та охорону здоров'я стосовно токсичних хімікатів і питаннях, пов'язаних із здійсненням Конвенції або її впливом на деякі види комерційних підприємств хімічної промисловості. ОЗХЗ також проводить щорічний курс підготовки – програму партнерства – для хіміків і хімічних інженерів з держав-членів, які є країнами з економікою, що розвивається, або перехідною економікою. Програма партнерства дозволяє отримати теоретичний і практичний досвід в галузі здійснення Конвенції, а також пройти підготовку на сучасних хімічних промислових об'єктах [8].

Таким чином, міжнародне співтовариство в XX столітті активно формувало нормативну базу, яка в повній мірі могла б забезпечити належний рівень хімічної безпеки, з точки зору обмеження у виробництві та використанні хімічної зброї, аж до її повного знищення. У той же час не всі країни взяли аналогічний курс вирішення цього питання. Так, у даний час 188 з 195 держав-членів ООН є учасниками КХЗ. З 7 держав, що залишилися, 2 підписали, але ще не ратифікували Конвенцію (М'янма та Ізраїль). 5 держав не підписали Конвенцію (Ангола, Північна Корея, Єгипет, Сомалі, і Сирія).

Також слід зазначити, що такі країни як Російська Федерація і США ще не завершили процес знищення існуючої хімічної зброї. У зв'язку з цим крапку в питанні безпеки від хімічної зброї ставити поки ще рано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Краткая история применения химического оружия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.opcw.org/ru/publikacii/publikacii/ osnovnye-svedenija-o-khimicheskom-razoruzhenii/.
2. Женевский протокол 1925 года / Советский юридический словарь. Под. ред. С. Братусь, Н. Казанцев, С. Кечекьян и др. – 1953 г. – 485 с.
3. Женевский протокол о запрещении применения отравляющих газов. Справка [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ria.ru/spravka/20100617/ 246846138.html.
4. Пикаев А. А.. Конвенция о запрещении химического оружия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.armscontrol.ru/course/lectures06a/ aap060316.htm.
5. Кухар В. Міжнародні інструменти хімічного роззброєння // Газета «Дзеркало тижня. Україна». – 29 лютого 2008 р.
6. Теліпко В. Е., Овчаренко А. С. Міжнародне публічне право : навч. посіб. / За заг. ред. Теліпко В. Е. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 608 с.
7. Россия уничтожила 70 процентов объявленных ею запасов химического оружия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.tatar-inform.ru/news/2012/11/27/339965/.
8. Запрещение химического оружия. Факты и цифры [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.opcw.org/ru/publikacii/publikacii/fakty-i-cifry/.

УДК 340.116

ЗАСТОСУВАННЯ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРИНЦИПІВ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА

APPLICATION OF FUNDAMENTAL PRINCIPLES IN REALIZATION OF LAW

Бахновська І.П.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Регулюючий вплив принципів права на стадії реалізації права проявляється перш за все у тому, що саме вони окреслюють межі дії права, встановлюючи таким чином сферу дії права і вказуючи, які суспільні відносини мають залишатися поза правовим регулюванням. Через принципи права у людей формуються уявлення про вимоги права і повага до нього, розуміння цінності правового регулювання.

Ключові слова: правотлумачення, правозастосування, правозастосовна реалізація права, реалізація права, правозастосовча діяльність, основоположні принципи права.

Регулирующее влияние принципов права на стадии реализации права проявляется прежде всего в том, что именно они определяют границы действия права, устанавливая таким образом сферу действия права и указывая, какие общественные отношения должны оставаться вне правового регулирования. Через принципы права у людей формируются представления о требованиях права и уважение к нему, понимание ценности правового регулирования.

Ключевые слова: правотолкование, правоприменение, правоприменительная реализация права, реализация права, правоприменительная деятельность, основоположные принципы права.

The regulatory impact of the law in the stage of realization of law is manifested primarily in that they outline the limits of the law, thus establishing the scope of the law and pointing out that public relations should remain outside the legal regulation. Through the principles of law the individuals are understanding of the requirements of law and respect for him, understanding the value of regulation.

Key words: interpretation of law, enforcement, law enforcement realization, realization of the law, law enforcement, fundamental principles of law.

Актуальність теми дослідження. Особливу актуальність сьогодні має питання про правозастосовну й правотлумачну роль принципів права. У пошуку відповіді на нього беруть участь не тільки науковці, але й практики.

Мета цієї статті є дослідження особливостей впливу основоположних принципів права на стадії реалізації права.

Теоретичною основою дослідження стали критично осмислені положення, що містяться у працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, які зробили відповідний внесок, зокрема це: С. Алексєєв, В. Бабаєв, В. Бабкін, О. Васильєв, Р. Давид, В. Денисов, А. Заєць, О. Зайчук, Ж.-Ж. Карбоньє, В. Карташов, Г. Кельзен, Д. Керімов, М. Козюбра, В. Копейчиков, В. Кудрявцев, Т. Кухарук, Р. Лівшиц,